Vincent

Vincent

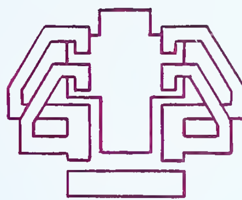

ZELFPORTRET

Olieverf op papier, hoog 32, breed 23. Parijs, Maart 1886 tot Februari 1888

VINCENT VAN GOGH

....'t geen waarvan mijn hoofd en
hart vol is, dat moet er uit komen,
in teekeningen of schilderijen....

ST. HUBERTUS UITGAVE, HOENDERLOO

VINCENT VAN GOGH

1853—1890

DE figuur van Vincent van Gogh is van groote beteekenis en zal van groote beteekenis blijven voor latere tijden. Dat men in het begin moeite had zijn werk te aanvaarden, pleit voor zijn beteekenis; dit heeft hij gemeen gehad met vele van de groote geesten van de laatste eeuwen.

De zekerheid die men kan hebben omtrent de blijvende waarde van zijn werk is gelegen in de kracht van de geheel eigene persoonlijkheid die er zich in openbaart. Dit criterium vinden wij vanaf de oudste tijden. Wellicht twintig duizend jaren geleden waren er holen-bewoners die teekeningen op de rotswanden maakten. Dier-voorstellingen waren dit in hoofdzaak, maar van de meesten bepalen wij de soort van het dier met ons verstand, enkele zijn er echter die tot ons gevoel iets te zeggen hebben. Die ons menschen van nu deel doen hebben in hetgeen de toenmalige teekenaar als zijn beleven, meer dan als zijn waarnemen, van de werkelijkheid geopenbaard heeft. In zulke oogenblikken was zoo iemand kunstenaar, een begrip waarvan wel niemand in dien tijd besef gehad zal

hebben. Het is dat eigene persoonlijk beleefde in dit vroege werk dat niet anders is dan wat voor ons het levende en belangrijke van den Egyptischen kunstenaar, van den Griekschen of van dien der Renaissance is en ook in het werk van Vincent van Gogh telkens als een nieuwe kracht in ons opleeft. Deze kracht is onvergankelijk; zoolang er psychisch leven is zal men de taal van deze groote algemeenheid verstaan. De sterkste wint het altijd en de sterkste wordt door de tijdgenooten niet altijd onderscheiden en gewaardeerd.

De wonderlijke drang, waaraan de eigenlijke kunstenaar niet ontkomen kan, die hem dwingt het in hem levende tot openbaring te brengen, in een werk te objectiveeren, dien drang heeft Vincent gekend, hij heeft hem wellicht als een noodlot gevoeld. Hij heeft geworsteld om zijn vormen machtig te worden, zijn eigen taal daarin uit te spreken. Behalve dat wij dit uit zijn vroege werk gewaar worden kunnen wij uit zijn brieven lezen hoe dit probleem hem hanteert. Moeizaam is alles in het begin. Zijn teekeningen hebben het stugge dat afstootend is voor wie niet met de noodige overgave en ernst daar naar kijkt. Vindt men den weg er eenmaal in en gaat men de taal verstaan, dan bemerkt men dat achter al dit haast wanhopige kreunende pogen een menschenziel geborgen is, van een zoo groote diepte en ernst als er weinige bestaan hebben.

Zoo doorworstelt hij zijn eerste periode waarin de teekeningen, uit zijn Haagschen tijd, van de „Timmermanswerf achter de Schenkweg" en de „Jonge man op het doodsbed" de machtigste openbaringen zijn.

Dan komt 1883, in Brabant, het schilderen op den voorgrond. Sterk anthropocentrisch is zijn werk; de mensch het middelpunt dat hem beheerscht, de werkende mensch. Al wat hij als zwoegende ernst en hard werken van menschen op het land gewaar werd, dwong hem eerbied af en in de „Aardappeleters" heeft hij alles samengevat wat in dezen tijd hem bezig gehouden heeft. Het sociale heeft in alle werken van dien tijd groote beteekenis voor hem, zooals hij van zijn „Aardappeleters" ook schrijft dat hij hoopt dat de menschen aan zijn doek zullen zien „dat zij hun kost zoo eerlijk verdiend hebben". De mooiste studies welke hij voor dit doek gemaakt heeft vindt men in het Rijksmuseum Kröller-Müller.
Dan, eind 1885, woelt die demonische kracht weer in hem en drijft hem over Antwerpen naar Parijs. In deze dagen treedt de groote scheiding in zijn werk op. „Het studeeren naar de natuur, het werken naar de werkelijkheid, jaren lang heb ik het gedaan zonder succes. „On commence par tuer, on finit par guérir" is een oud dokters-gezegde. Men begint te schilderen naar de natuur en men eindigt met vrij uit zijn palet te scheppen." De kunst van Vincent wordt nu langzaam aan een zich steeds sterker uitsprekende openbaring. Hij laat de krachten van binnen-uit meer vrij spel. De moeielijke twee jaren welke hij in Parijs doorbrengt, beter gezegd door worstelt, doen werk van hem zien van grooter en weidscher beteekenis dan zijn Hollandsche. De innerlijke rust waarnaar hij, misschien onbewust, op zoek is, openbaart hij in een kleine schilderij van een „Interieur de restaurant", waarin reeds iets van een gewijde klaarheid

aanwezig is zooals weinige stervelingen de heerlijkheid van zoo'n scheppings-oogenblik beleefd hebben. Wij zien een tamelijk burgerlijk interieur en er komt iets over ons van een gevoel van wijding zooals zelden een schilder die in een kerk-interieur geopenbaard heeft. Hier kan men denken aan wat hij schrijft „al zit ik nog zoo in de beroerdigheid toch is er in mij steeds een klare harmonie en muziek".

Hij zoekt de zon op in het Zuiden en bedwelmt zich aan de pracht van bloeiende boomgaarden en schildert ze op de hem geheel eigen persoonlijke wijze zooals geen ander dat ooit vóór hem gedaan heeft. De klankengolving van zijn muzicale verbeelding vindt men nog machtiger uitgesproken in zijn Olijfgaarden, waarvan een van de allermooiste exemplaren ook weer eigendom is van het Rijksmuseum Kröller-Müller. Hij is daarin zoo vol van levend rythme dat zijn handteekening als een zacht wiegende golf daaronder komt te staan.

In San Rémy maakt hij zijn zwaarsten tijd door, maar wat heeft hij daarin geschilderd van sprekende kracht en van machtig uitbeeldingsvermogen; het best kan hiervan het machtige portret van den ziekenoppasser getuigen!

Het laatste halve jaar brengt hij door te Auvers, bij dokter Gachet. Hij schildert diens portret, waarmee hij hem een plaats in de toekomst bezorgd heeft. In zulk werk is Vincent in de momenten van zijn diepste openbaring. Hier is de kunstenaar het medium, het willige werktuig van die wondere macht die enkele, zeldzame malen een menschenkind iets influistert dat tot het hoogste en wonderlijkste be-

hoort wat wij kennen. Iets dat met ons verstand niet te verklaren en te begrijpen is maar waarvan wij de diepste overtuiging hebben dat er een levende beteekenis in geborgen is en dat achter den schijn van de dingen een dieper ander iets leeft waarmee de kunstenaar ons in kontakt kan brengen.

Het verband van de tijdelijke verschijning der dingen met een levenden eeuwigen achtergrond beleefd te hebben, maakt dat het werk van dezen grooten schilder en van dezen grooten mensch altijd beteekenis zal houden. Wij mogen hem dankbaar zijn dat hij zijn pijnlijk en moeizaam leven doorworsteld heeft om tot deze hoogte te komen.

H. P. BREMMER

VINCENT VAN GOGH AAN ZIJN BROER THEO:

„IK geloof, dat wil men figuren maken, men een warm gevoel moet hebben in zichzelf... namelijk dat men werkelijk liefde moet hebben voor de menschen. Ten minste hoop ik mijn best te doen in zoo'n stemming te zijn, zooveel mogelijk."

Brief no. 239

„Je ne saurais te dire combien malgré que chaque jour il se présente et se présenteront encore de nouvelles difficultés, je ne saurais te dire combien je me sens heureux d'avoir repris le dessin. Déjà depuis longtemps cela me préoccupait, mais je considérais toujours la chose comme impossible et au dessus de ma portée."

Brief no. 136

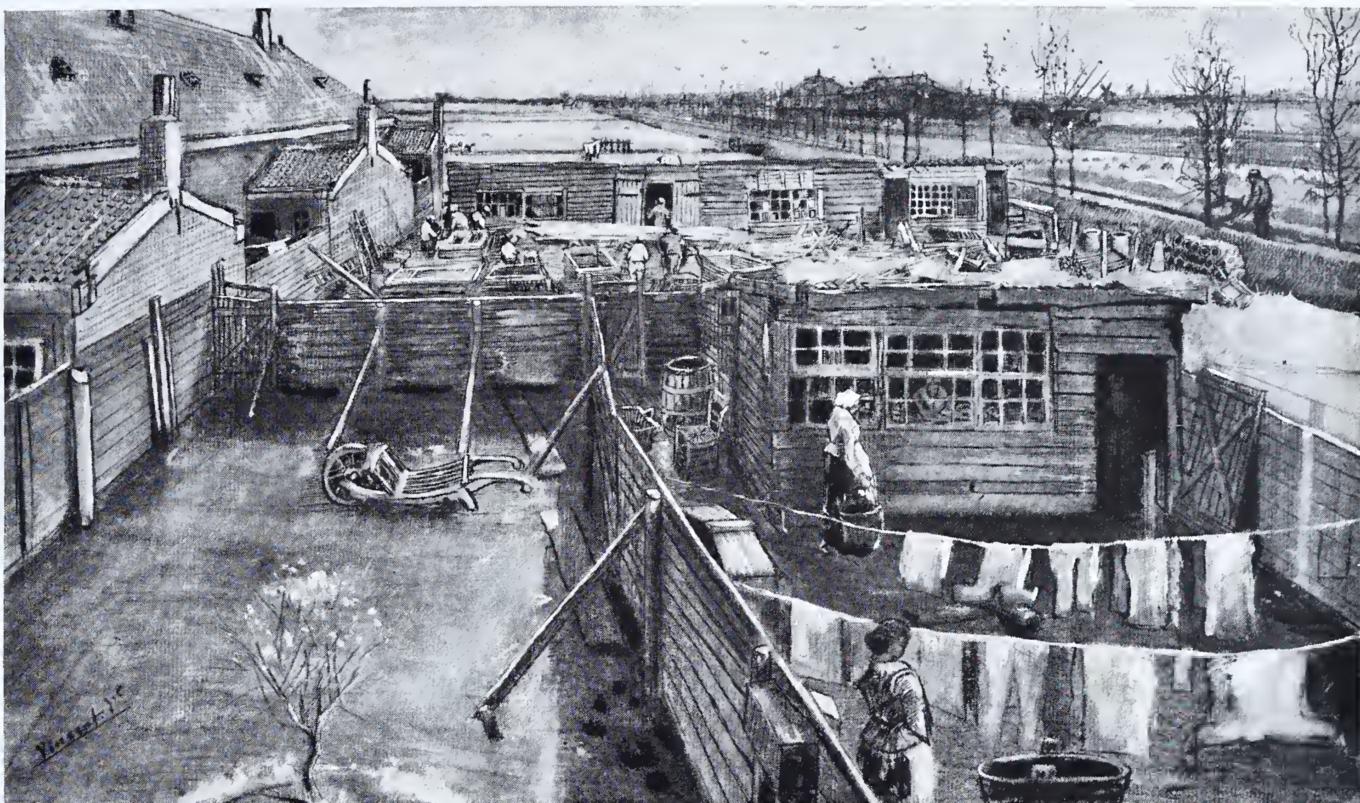

VERSTELLENDE VROUW

Waterverf, hoog 61,5, breed 46,5. Eerste studies, 1879 tot December 1881

VINCENT VAN GOGH AAN ZIJN BROER THEO:

„GIJ moet me U dus maar voorstellen, als zittende 's morgens om een uur of 4 al voor mijn zolderraampje, bezig met mijn perspectiefraam de weilanden en de timmermanswerf te bestudeeren, als de vuren in 't hofje aangemaakt worden om koffie te zetten, en de eerste arbeider op de werf komt slenteren. ¶ Over de roode pannen daken komt een vlucht witte duiven aanzeilen, tusschen de zwarte rookende schoorsteenen door. Maar daar achter een oneindigheid van fijn zacht groen, mijlen en mijlen van vlak weiland, en een grijs luchtje, zoo stil, zoo vredig, als Corot of Van Goyen. ¶ Mits ik maar op de been blijf, welnu dan strijd ik mijn strijd stilletjes op deze manier en geen andere, dat ik heel leuk door mijn raampje kijk naar de dingen van de natuur, en ze trouw teeken met liefde... maar verder heb ik het teekenen te lief dan dat ik trek heb, me er door wat het ook zij, van te laten afbrengen. De zonderlinge effecten van de perspectief, die intrigueeren me meer dan menschelijke intrigues." Brief no. 219

TIMMERMANSWERF ACHTER DE SCHENKWEG

Zwartkrijtteekening met waterverf, hoog 28, breed 46. Get. o.l.: Vincent. Den Haag, December 1881 tot September 1883

VINCENT VAN GOGH AAN ZIJN BROER THEO:

„DEZE week teekende ik een paar liggende figuren, ik zal wel eens figuren van lijken of zieken noodig hebben, zoowel mannen als vrouwen."

Brief no. 280

„Van de teekeningen die ik U nu zal laten zien, denk ik alleen dit: dat zij, hoop ik, U een bewijs zullen geven, dat ik niet maar op een zelfde hoogte blijf, maar een kant uitwerk die raisonnable is. Wat nu betreft handelswaarde van mijn werk, pretenties daaromtrent heb ik geen andere, dan dat 't mij zeer verwonderen zou indien metdertijd mijn werk niet net zoo goed verkocht zou worden als dat van anderen, of dat nu gebeuren zal of later, wel, ik laat dat betrekkelijk over, alleen trouw te werken naar de natuur en met hartnekkigheid, is dunkt mij een zekere weg, en die niet op nul kan uitloopen. ¶ De plicht van den schilder is het, zich geheel in de natuur te verdiepen, en al zijn intelligentie te gebruiken, zijn gevoel in zijn werk te leggen, zoodat het voor anderen verstaanbaar wordt. Maar werken op verkoopbaarheid is niet precies de rechte weg mijns inziens, maar veeleer de liefhebbers verneuken."

Brief no. 221

DE DOODE

Zwartkrijtteekening met waterverf, hoog 35, breed 62. Den Haag, December 1881 tot September 1883

VINCENT VAN GOGH AAN ZIJN BROER THEO:

„IK begeer niets anders dan goed diep in 't boerenland te zitten en 't boerenleven te schilderen. Ik voel dat ik er me een werkkring kan scheppen, en dus ik zal bedaard mijn hand aan mijn ploeg houden en mijn voor doortrekken .... Doch het zal mij nog heel wat moeite kosten, voor ik mijn schilderijen in 't hoofd van de lui zal inprenten. Intusschen, ik ben geenszins van plan me te laten decourageeren.... De lui zullen natuurlijk spreken van niet af, of van leelijk, etc. etc., maar - mijns inziens toch laten kijken. Ik voor mij heb een vast geloof dat er enkele lui zijn, die in 't stadsleven verzeild en gebonden, onuitwischbare indrukken houden van buiten, en die hun leven lang een heimwee blijven voelen naar het veld en de boeren." Brief no. 398

WERKENDE BOERIN

Zwartkrijtteekening, hoog 50, breed 40. Nuenen, December 1883 tot November 1885

VINCENT VAN GOGH AAN ZIJN BROER THEO:

„IK heb n.l. wel terdeeg er op willen werken, men de gedachte krijge dat die luidjes, die bij hun lampje hun aardappels eten met die handen, die zij in den schotel steken, zelf de aarde hebben omgespit en het spreekt dus van handenarbeid, en van dat zij hun eten zoo eerlijk verdiend hebben. ¶ Ik heb gewild dat het doet denken aan een gansch ander manier van leven dan die van ons, beschaafde menschen. Ik zou dan ook volstrekt niet begeeren, iedereen 't zoo maar mooi of goed vond. ¶ Ik heb den heelen winter lang de draden van dit weefsel in handen gehad, en het definitieve patroon gezocht, en indien nu het een weefsel zij dat een ruw en grof aspect heeft, zoo zijn niet te min de draden met zorg en volgens zekere regels gekozen. En het zou wel kunnen blijken, dat het een echt boerenschilderij is. Ik weet dat het dit is.” Brief no. 404

AARDAPPELETERS

Olieverf, doek, hoog 82, breed 114. Nuenen, December 1883 tot November 1885

VINCENT VAN GOGH AAN ZIJN BROER THEO:

„IK ga dus door als een onwetende, maar die dit ééne weet: in eenige jaren moet ik een zeker werk afdoen; ik hoef mij niet te overhaasten want daar is geen heil in — maar in alle kalmte en sereniteit moet ik doorwerken zoo geregeld en geconcentreerd mogelijk, zoo kort en bondig mogelijk; de wereld gaat mij slechts in zoover aan dat ik als 't ware een zekere schuld en plicht heb omdat ik 30 jaar op die wereld heb rondgemarcheerd, uit dankbaarheid een zeker souvenir te laten in den vorm van teeken- of schilderwerk — niet gemaakt om deze of gene richting te behagen maar waarin men een oprecht menschelijk gevoel uit. Dit werk is dus het doel — en in die gedachte zich concentreerende, vereenvoudigt zich hetgeen men doet en laat in zoover dat het niet is een chaos, maar al wat men doet één zelfde streven is.” Brief no. 309

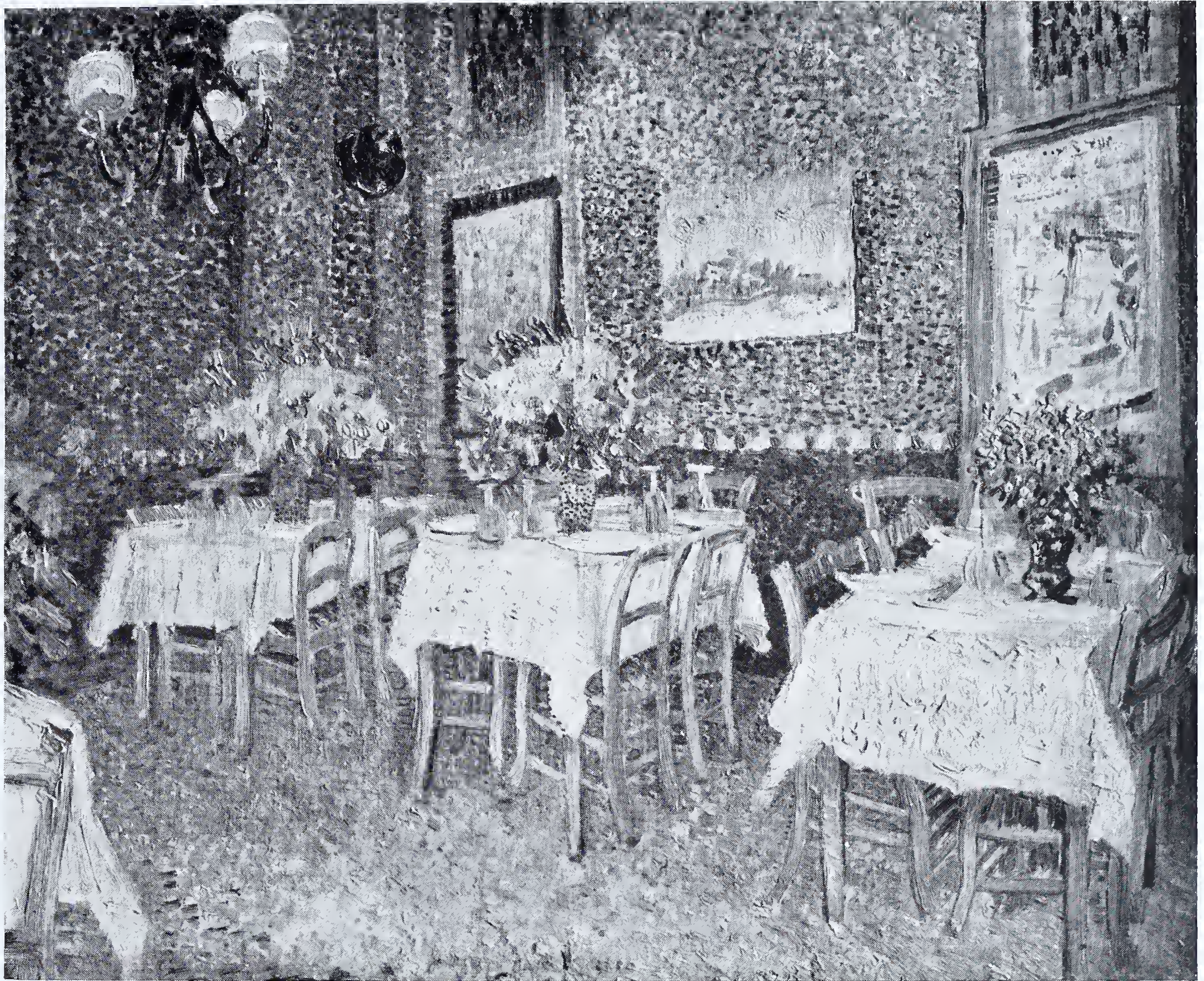

ROZEN

Olieverf, doek, hoog 59, breed 71. Geteekend: Vincent. Parijs, Maart 1886 tot Februari 1888

VINCENT VAN GOGH AAN ZIJN BROER THEO:

„MAIS nous sentons la réalité de ce que nous sommes peu de chose, et que pout être un anneau dans la chaîne des artistes, nous payons un prix raide de santé, de jeunesse, de liberté, dont nous ne jouissons pas du tout, pas plus que le cheval de fiacre, qui traîne une voiture de gens qui s'en vont jouir eux du printemps. ¶ Il y a dans l'avenir un art, et il doit être si beau, et si jeune, que vrai si actuellement nous y laissons notre jeunesse à nous, nous ne pouvons qu'y gagner en sérénité. C'est peut-être trop bête d'écrire tout cela, mais je le sentais ainsi, il me semblait que comme moi, tu en souffrais de voir ta jeunesse se passer en fumée, mais si elle repousse et paraît dans ce que l'on fait, il n'y a rien de perdu, et la puissance de travailler est une autre jeunesse." Brief no. 489

INTERIEUR VAN EEN RESTAURANT

Olieverf, doek, hoog 45, breed 54. Parijs, Februari 1886 tot Februari 1888

VINCENT VAN GOGH AAN ZIJN BROER THEO:

„POUR ce qui est du travail, j'ai rapporté une toile de 15 aujourd'hui, c'est un pont-levis sur lequel passe une petite voiture, qui se profile sur un ciel bleu — la rivière bleue également, des berges orangées avec verdure, un groupe de laveuses aux caracos et bonnets barriolés. Puis autre paysage avec un petit pont rustique et laveuses également." ¶ In een van zijn volgende brieven: „Reste encore une chose pas commode du tout, Tersteeg t'ayant écrit „envois moi des impressionistes, mais seulement les tableaux que toi-même jugeras être des meilleurs", et de ton côté toi ayant joint à cet envoi un tableau de moi, je me trouve dans la position pas commode de convaincre Tersteeg, que réellement je suis un vrai impressioniste du petit boulevard et que je compte garder cette position. Eh bien, il aura un tableau de moi dans sa propre collection. J'y ai réfléchi ces jours-ci et j'ai trouvé une chose drôle, comme je n'en ferai pas tous les jours. C'est le pont-levis avec petite voiture jaune et groupe de laveuses, une étude où les terrains sont orangé vif, l'herbe très verte, le ciel et l'eau bleu." Brieven nos. 469, 473

BRUG BIJ ARLES

Olieverf, doek, hoog 52, breed 63. Geteekend: Vincent. Arles, Februari 1888 tot Mei 1889

VINCENT VAN GOGH AAN ZIJN BROER THEO:

„LES couleurs m'arrivaient au bon moment, car ce que j'avais rapporté d'Arles est presqu'épuisé. C'est que j'ai travaillé ce mois-ci dans les vergers d'oliviers .... et il en est résulté 5 toiles de 30, qui aves les 3 études d'oliviers que tu as, constituent au moins une attaque de la difficulté. L'olivier est changeant comme notre saule ou têtard du Nord. Tu sais que les saules sont fort pittoresques, malgré que cela paraîsse monotone, c'est l'arbre dans le caractère du pays. Or ce que le saule est chez nous, exactement la même importance a l'olivier et le cyprès ici. Ce que j'ai fait est un peu dur et grossier réalisme à côté de leurs abstractions, mais cela donnera pourtant la note agreste et sentira le terroir."

Brief no. 615

OLIJFGAARD

Olieverf, doek, hoog 71, breed 90. Geteekend: Vincent, San Rémy, Mei 1889 tot Mei 1890

VINCENT VAN GOGH AAN ZIJN BROER THEO:

„LES vrais peintres sont ceux qui ne font pas la couleur locale - dat was 't geen Blanc en Delacroix eens bespraken. ¶ Mag ik er niet brutaalweg door verstaan dat een schilder wel doet als hij uitgaat van de kleuren op zijn palet, inplaats van uit te gaan van de kleuren van de natuur? ¶ Ik bedoel wanneer men een kop wil schilderen b.v., en men kijkt de natuur die men voor zich heeft eens goed aan, dan kan men denken: die kop is een harmonie van roodbruin, violet, geel, alles gebroken - ik zal een violet en een geel en een roodbruin op mijn palet zetten en die breken onder elkaar. ¶ Ik behoud van de natuur een zekere volgorde en een zekere juistheid van plaatsing der tonen, ik bestudeer de natuur om geen gekke dingen te doen, raisonnable te blijven, doch of mijn kleur precies letterlijk eender is, geef ik minder om, als zij maar mooi doet op mijn doek evenals ze mooi doet in 't leven." Brief no. 429

TOONEELSPELER

Olieverf, doek, hoog 63, breed 52. Arles, Februari 1888 tot Mei 1889

VINCENT VAN GOGH AAN ZIJN BROER THEO

over hetzelfde motief, hetwelk hij reeds in 1882 in een teekening behandelt:

„HEDEN en gisteren teekende ik twee figuren van een oud man, die met de elbogen op de knieën en 't hoofd in de handen zit.... Wat is zoo'n oude werkman in zijn gelapt bombazijnen pak, met zijn kalen kop, toch mooi." ¶ In een van zijn volgende brieven: „Het komt mij voor plicht van een schilder te zijn, te trachten eene gedachte in zijn werk te leggen.... wou ik trachten dit te zeggen: (maar ik kan het zoo mooi, zoo treffend niet zeggen als de werkelijkheid, waarvan dit slechts als eene zwakke reflectie in een donkeren spiegel is), dat het mij voorkomt dat een van de sterkste bewijzen voor 't bestaan van „quelque chose là-haut", waarin Millet geloofde, in 't bestaan van een God en een eeuwigheid n.l., wel is het onuitsprekelijk roerende, dat in de expressie van zoo'n oud mannetje zijn kan zonder dat hij zelf zich zulks bewust is misschien, als hij zoo stillekens in 't hoekje van zijn haard zit. Tegelijk iets edels, iets nobels, dat niet voor de wormen bestemd kan zijn.... Dit is ver van alle theologie eenvoudig de daadzaak, dat het armste houthakkertje, heiboertje, of mijnwerkertje, oogenblikken van emotie en stemming kan hebben, die hem een gevoel geven van een eeuwig thuis, waar hij dicht bij is."

Brieven nos. 247, 248

ZORGEN

Olieverf, doek, hoog 80, breed 64. San Rémy, Mei 1889 tot Mei 1890

VINCENT VAN GOGH AAN ZIJN BROER THEO

met een kleine penteekening van het besproken schilderij:

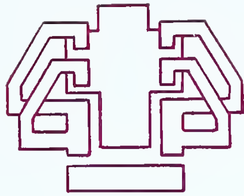
„LE travail marche bien, j'ai fait deux toiles de l'herbe fraîche dans le parc, dont il y en a une d'une simplicité extrême, en voici un croquis hâtif. Un tronc de pin violet rose et puis de l'herbe avec des fleurs blanches et des pissenlits, un petit rosier et d'autres troncs d'arbre dans le fond tout en haut de la toile." Brief no. 631

Vincent van Gogh aan Emile Bernard: „Un ciel étoilé, par exemple, tiens, c'est une chose que je voudrais essayer à faire, de même que le jour j'essayerai à peindre une verte prairie étoilée de pissenlits." ¶ In een van zijn volgende brieven aan Bernard over Arles: „La ville est entourée d'immenses prairies toutes fleuries d'innombrables boutons d'or — une mer jaune . . . ." Brieven aan Bernard III, V

ONDER HET GEBOOMTE

Olieverf, doek, hoog 72, breed 90. Arles, Februari 1888 tot Mei 1889

De inleiding werd geschreven door den kunsthistoricus
H. P. Bremmer. ¶ De keuze van fragmenten uit de
brieven werd verzorgd door W. Auping Jr. ¶ „Brief
aan Theo" heeft betrekking op het desbetreffende
nummer in „Vincent van Gogh, Brieven aan zijn
Broeder", Amsterdam 1914. „Brief aan Bernard"
verwijst naar „Lettres de Vincent van Gogh
à Emile Bernard", Parijs 1911. ¶ Alle gere-
produceerde werken zijn eigendom van
het Rijksmuseum Kröller-Müller, behalve
het schilderij „Aardappeleters", het-
welk behoort tot de verzameling van
Ir V. W. van Gogh. ¶ Alle maten zijn
aangegeven in centimeters. ¶ De
druk werd uitgevoerd door de
Firma G. J. Thieme, Nijmegen,
onder aesthetisch toezicht
van R. J. Goddard. ¶ De
oplage verscheen in 100
exemplaren, genummerd
van een tot honderd.
¶ Dit is nummer

92

